

ΤΗΣ ΜΑΙΡΗΣ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

Κυριακή μεσημέρι στο φουαγιέ του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης μια μικρή συντροφιά περιεργάζεται τον χώρο. Μιλούν ιταλικά, κοιτάζουν τις κυλιόμενες σκάλες που κάνονται στο ύψος του κτιρίου και σχολιάζουν το κέλυφος του παλιού εργοστασίου παραγωγής μπίρας, στο εσωτερικό του οποίου λειτουργεί το μουσείο. «Είναι υπέροχο!» επαναλαμβάνει ο άνδρας που βρίσκεται στο επίκεντρο της παρέας. Αν και μικρός το δέρμα, ξεχωρίζει. Οχι επειδή είναι ο μεγαλύτερος σε ηλικία, αλλά επειδή έχει το πιο ανήσυχο, το πιο εφηβικό και ερευνητικό βλέμμα. Δυο - τρεις επισκέπτες που στέκονται διακριτικά σε απόσταση τον αναγνωρίζουν: είναι ο διεθνώς αναγνωρισμένος ελβετός αρχιτέκτονας - που έχει αφήσει τη σφραγίδα του και στην Αθήνα - Μάριο Μπότα. Θέλει διακαώς να περιηγηθεί τις μόνιμες συλλογές, αλλά πρώτα θα επισκεφθεί την περιοδική έκθεση «SYMBOLS & Iconic Ruins» που συνδιοργανώνεται με ανεξάρτητη ομάδα Citylab και το ΕΜΣΤ και επιμελήθηκε ο αναπληρωτής καθηγητής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής Παναγιώτης Πάγκαλος. Έκθεση που αποτελείσε και τον λόγο της επίσκεψής του στα καθ' ημάς, καθώς φιλοξενείται κι ένα δικό του έργο - η μακέτα, σχέδια και φωτογραφίες του οκταγωνικού οικοδομήματος γνωστού και ως «λουλουδι από πέτρα» στην κορυφή του όρους Τζερερόζο της Ελβετίας - ανάμεσα στα 110 που δημιούργησαν 137 καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες και θεωρητικοί των τεχνών από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Δίκως ίνως κούραση - αν και ξεκίνησε το ταξίδι του από την Ελβετία τα ξημερώματα - και συνοδευόμενος από τη σύζυγό του Μαρία, μετά το πέρας της ξενάγησης δέχτηκε να μιλήσει στα «Πρόσωπα» για την Αθήνα, τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η αρχιτεκτονική στον 21ο αι., τη σχέση του με τα θρησκευτικά κτίρια, τις εντυπώσεις του από την έκθεση «SYMBOLS», τον Παρθενώνα και τη θέση του για τον επαναπατρισμό των Γλυπτών. «Η Αθήνα είναι η κατεξοχήν μεσογειακή πόλη τόσο όσον αφορά τη φύση όσο και τον πολιτισμό. Όταν σκέφτεσαι τη Μεσόγειο, η Αθήνα είναι η σημαντικότερη πόλη για την ιστορία και τη μνήμη που φέρει», λέει ο αρχιτέκτονας που είναι διάσημος για κτίριά του όπως το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης του Σαν Φρανσίσκο (SFMOMA) ή τη Δημοτική Βιβλιοθήκη στο Ντόρτμουντ και του οποίου το έργο διαπνέεται από τις αρχές της αυστηρής γεωμετρίας, την έμφαση στις κατασκευαστικές λεπτομέρειες και την ιδιαίτερη αγάπη στα απλά γεωμετρικά σχήματα, ορατά ίσως από τη μαθητεία του δίπλα σε κορυφαίες μορφές της

αρχιτεκτονικής όπως ο Κάρλο Σκάρπα και ο Λουί Καν και για ένα διάστημα η συνύπαρξή του με τον σπουδαιότερο των μοντερνιστών, Λε Κορμπιζιέ.

«**Είναι πολύ ωραίο** το ότι πολλοί σύγχρονοι αρχιτέκτονες έχουν έρθει στην Αθήνα για να αναμετρηθούν με τα προβλήματα και τις αντιφάσεις που βιώνουμε σήμερα. Ζούμε σε μια καταναλωτική και παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, στο πλαίσιο της οποίας οι αρχιτέκτονες έχουν χάσει τη δημιουργικότητά τους. Το έργο τους έχει υπονομευθεί, έχει συμβιβαστεί με τη μέση της καταναλωτικής κοινωνίας. Η αρχιτεκτονική των πόλεων είναι αποτέλεσμα της Ιστορίας. Μας μιλάει για τη ζωή των κατοίκων της. Είναι ανελέητη. Δεν ψεύδεται. Πιστεύω ότι το έργο μας είναι να επιστρέψουμε στις θεμελιώδεις αξίες της αρχιτεκτονικής, που είναι σε τελική ανάλυση να προσφέρει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να χαρεί τη ζωή, στόχος για τον οποίο όλοι εργαζόμαστε», σχολιάζει το γεγονός ότι εκτός από έργα που φέρουν και τη δική του υπογραφή (όπως το κτίριο της Εθνικής Ασφαλιστικής στη Λεωφόρο Συγγρού και το Μέγαρο Κεντρικής Διοίκησης της Εθνικής Τράπεζας στην πλατεία Κοτζιά) τα τελευταία χρόνια στην πόλη έχουν ανεγερθεί κτίρια σπουδαίων αρχιτεκτόνων διεθνούς βελγικού όπως ο Ρέντσο Πιάνο και ο Μπερνάρ Τσουμί.

Πώς μπορεί να επιτευχθεί αυτός ο στόχος; «Υπό πολύ δύσκολους όρους» υποστηρίζει και διατείνεται ότι η αρχιτεκτονική πρέπει να απεμπλακεί από τους σκοπέλους της μόδας, του εύκολου κέρδους, της εμπορευματοποίησης, εξηγώντας ότι δεν μπορεί να αποτελεί πιεζίδα για τον αρχιτέκτονα ο προϋπολογισμός που έχει στη διάθεσή του ο εκάστοτε πελάτης είτε είναι ιδιώτης, είτε το Δημόσιο. Προτεραιότητα της αρχιτεκτονικής θα πρέπει να είναι η βιώσιμη ισορροπία μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Και στο πλαίσιο αυτό τάσσεται κατά της απρόσωπης αρχιτεκτονικής και των ουρανοξύστων που κατακλύζουν τις σύγχρονες πόλεις. «Για ποιον λόγο πρέπει πολύ απλές εργασίες, όπως η δουλειά στον υπολογιστή ή εν γένει η εργασία στο γραφείο, να γίνεται σε μεγάλα κάρβια κανάλια που κρύβουν μεγάλους κινδύνους για την ασφάλεια ενώ η έλλειψη χώρου περιορίζει τις υπηρεσίες; Δεν είναι πιο ευχάριστο να εργάζεται κάποιος στο επίπεδο του κήπου;» θέτει το ερώτημα και προβλέπει πως «αν ακούμε τη φωνή της κερδοσκοπίας μάλλον δεν πρόκειται να εξελιχθούμε. Εξάλλου μην ξεχνάτε ότι κι αυτή η έκθεση, στην οποία βρισκόμαστε, κρύβει τον κώδωνα του κινδύνου, μας λέει: Προσοχή στα σύμβολα!». Επισήμανση με την οποία συμφωνεί και ο Παναγιώτης Πάγκαλος που λέει ότι επέλεξε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο για τη

Μάριο Μπότα

Ο Μάριο Μπότα με τον επιμελητή της έκθεσης «SYMBOLS & Iconic Ruins», Παναγιώτη Πάγκαλο

διοργάνωση μιας τέτοιας έκθεσης, διότι «βρισκόμαστε σε μια ιδιαίτερη συγκυρία τόσο για την κοινωνία όσο και για τον πολιτισμό μας. Η έκθεση SYMBOLS δεν παρέχει απαντήσεις, αλλά θέτει ερωτήματα, σκιαγραφώντας τις έντονες προθέσεις μιας φιλοσοφικής πορείας της τέχνης».

Πόσο πιστεύει ο Μάριο Μπότα ότι θα αλλάξει η αρχιτεκτονική μετά την επέλαση της πανδημίας; «Η πανδημία έχει αναδείξει την ευθραυστότητα της ζωής μας. Παραδόξως, όμως, συγκριτικά με άλλες καταστροφές που είναι στον ορίζοντα, όπως η κλιματική αλλαγή ή η απώλεια της βιοποικιλότητας που επηρεάζει ευθέως τη ζωή του ανθρώπου, δεν είναι και η πιο σοβαρή. Όταν ο άνθρωπος βιάζεται από έναν ιδ. αντιδρά. Ψάχνει να βρει εμβόλια, ιατρικούς, υγειονομικούς και ψυχικούς πόρους για να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Δεν ισχύει το ίδιο στην περίπτωση της κλιματικής αλλαγής. Είμαστε η τελευταία γενιά που όταν μιλάμε για την κλιματική αλλαγή έχουμε πλέον τη συναισθησιακή επιστημονική και τεχνική επίπεδο πως αν συνεχίσουμε επί της ίδιας διαδρομής η κατάσταση θα είναι μη αναστρέψιμη. Πριν από είκοσι χρόνια ήταν ακόμα δυνατός να βρεθεί μια ισορροπία στη φύση. Τώρα ξέρουμε ότι αυτή η ισορροπία δεν αρκεί. Το πρόβλημα μας αγγίζει πλέον άμεσα. Πρέπει πια να αποφασίσουμε αν τα παιδιά μας θα μπορέσουν να συνεχίσουν να ζουν στη Γη» εξηγεί και αποδίδει ευθύνες και στην αρχιτεκτονική για τη δραματική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στον πλανήτη. «Καλή αρχιτεκτονική είναι η αυθεντική, η αληθινή, η απλή. Η αρχιτεκτονική πρέπει να υπηρετεί τις πρωταρχικές ανάγκες του ανθρώπου. Οφείλει να ανταποκρίνεται στα γεωγραφικά δεδομένα του τόπου και να αναπτύσσει διάλογο μαζί του. Λέτε όμως τα προάτια

«ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΑΦΟΥΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥΣ»

Ο ΔΙΑΣΗΜΟΣ ΕΛΒΕΤΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ, ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΟΥ ΛΕ ΚΟΡΜΠΙΖΙΕ, ΠΕΡΙΗΓΗΘΗΚΕ ΜΑΖΙ ΜΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ «SYMBOLS & ICONIC RUINS» ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΜΙΑΣΕ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

info
 Η έκθεση «SYMBOLS & Iconic Ruins» στο ΕΜΣΤ (Λεωφόρος Καλλιρρόης και Αρβυροσίου Φραντζή) έως και αύριο. Συνοδεύεται από δώδεκα (ελληνικά - αγγλικά) κατάλογο, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ευρασία και το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.

των πόλεων. Είναι όλα ομοιογενή και μίξερα με λίγο χρώμα στην πρόσοψη και λίγα φιλτά στα μπαλκόνια. Δεν υπάρχει καμία καινοτομία. Διακρίνω παλιές και φτωχές πόλεις, που είναι ασύγκριτα πιο πλούσιες αρχιτεκτονικά. Η ευθύνη της αρχιτεκτονικής είναι μεγάλη, διότι μετατρέπει μια φυσική ισορροπία σε τεχνητή. Είναι συνεπώς επιτακτική ανάγκη να αποφασίσουμε αν θα προβούμε σε ενέργειες υπέρ ή κατά της φύσης», επισφραγίζει και τονίζει ότι καθοριστικό ρόλο για την επιδείνωση της κλιματικής αλλαγής θα παίξει η κατάρθρωση ενεργειακών πόρων που προέρχονται από το υπέδαφος. «Γνωρίζουμε με βεβαιότητα ότι αν συνεχίσουμε να τους χρησιμοποιούμε, θα επέλθει καταστροφή».

Η συζήτηση με τον Μάριο Μπότα, παρουσία του επιμελητή της έκθεσης, Παναγιώτη Πάγκαλου, πραγματοποιείται δίπλα σε μία βιντεοεγκατάσταση του τελευταίου για τα Γλυπτά του Παρθενώνα, στην οποία φέρεται η Καρυάτιδα που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο να έχει πάρει τη θέση της βασίλισσας της Βρετανίας κι έτσι η φράση από τον βρετανικό εθνικό ύμνο που ακούγεται σε επανόληψη, «Ο Θεός ως σώζει τη βασίλισσα», να μετατρέπεται σε συμβολική φωνή που ενισχύει το αίτημα επαναπατρισμού της Καρυάτιδας στην Ελλάδα. Ποια είναι η γνώμη του παγκοσμίου φήμης αρχιτέκτονα για το γεγονός ότι κτίρια που φέρουν και τη δική του υπογραφή (σε συνεργασία με ελληνίδες συναδέλφους του) βρίσκονται στη σκιά του κορυφαίου μνημείου της κλασικής αρχαιότητας, αλλά και για το ότι ο Παρθενώνας έχει ακρωτηριαστεί και μεγάλο τμήμα του γλυπτού διακόσμου του βρίσκεται στο Λονδίνο; «Ο Παρθενώνας είναι η κορυφή. Εμείς είμαστε μωμήγρια» απαντά χαμογελώντας αποκριόμενος στο πρώτο σκέλος της ερώτησης, αλλά όταν καλείται να απαντήσει στο δεύτερο είναι φανερά θυμωμένος. «Πιστεύω και θέλω να ελπίζω ότι έχει γίνει πλέον κατανοητό πως στον 21ο αιώνα τα πολιτιστικά αγαθά που έχουν λεηλατηθεί στο παρελθόν πρέπει να επιστραφούν στις χώρες από τις οποίες αφαιρέθηκαν. Θεωρώ ότι είναι επιτακτικό πολιτισμικό χρέος, τα έργα να επιστραφούν εκεί που γεννήθηκαν. Αλλιώς, η Αθήνα σήμερα διαθέτει επαρκέστερες δομές προστασίας των αρχαιοτήτων της σε σχέση με το Λονδίνο».

ΓΙΑ ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ. Δεδομένου ότι ο Παρθενώνας ανάκει κτηριακό στην λατρευτική τυπολογία, η συζήτηση στρέφεται μια θρησκευτικά κτίρια, καθώς ο Μάριο Μπότα έχει σχεδιάσει λατρευτικούς χώρους και για τις τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες: εκκλησίες, τζαμί και συναγωγή. Πόσο δύσκολο είναι να συλλάβει ένας αρχιτέκτονας τη δημιουργία ενός χώρου συνδεδεμένου με μια θρησκεία με την οποία δεν έχει άμεση σχέση; «Η Αρχιτεκτονική φέρει μέσα της την ιδέα του ιερού διότι η πρώτη πράξη του αρχιτέκτονα δεν είναι να βάλει τη μιά πέτρα επάνω στην άλλη, αλλά να τοποθετήσει την πρώτη πέτρα στο έδαφος κι έτσι να μεταμορφώσει μια φυσική κατάσταση σε μια συνθήκη πολιτισμού. Οι λατρευτικοί χώροι βασίζονται στην απλότητα της οργάνωσης των πιστών γύρω από ένα ιερό σημείο, καθώς το φως αναλαμβάνει τη συσχετισία τη θνητότητα με το άπειρο. Ωστόσο, πάντοτε η πρώτη κίνηση ενός αρχιτέκτονα είναι να ορίσει μια περίμετρο. Στο εσωτερικό της βρίσκεται ο χώρος του μικρόκοσμου και εμπεριέχει τον Πολιτισμό και τις ανθρώπινες σχέσεις, δηλαδή την ιδέα του ιερού. Εξ' από αυτόν υπάρχει η βιάσσηση, το άγνωστο της φύσης. Ασφαλώς, μετά τον Πικάσο κατόπι πολύ δυσκολότερος ο σχεδιασμός μιας εκκλησίας. Οι καλλιτεχνικές πρωτοπορίες κατόπτευση, αλληγορίες και συμβολισμούς σε τέτοιον βαθμό, που σήμερα είμαστε αναγκασμένοι να επαναπροσδιορίσουμε τα ερωτήματα που κρύβονται μέσα σε έναν ιερό χώρο».